

ЗБОРНИК РАДОВА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У НИШУ
XLVI/2005

Проф. др Милорад Рочкомановић

**ВОЉА ПОЈЕДИНАЦА И ОДРЕЂИВАЊЕ
МЕРОДАВНОГ ЗАКОНА У ОДНОСИМА
МЕЂУНАРОДНОГ ПРИВАТНОГ ПРАВА**

UDK 341.9

Рецензент: проф. др Мирса Мијачић

Сажетак

Намера аутора овог чланка била је да покаже у којој је мери један стари и, надасве, распрострањени метод одређивања надлежног права, поготову у материји уговорних облигација у међународном приватном праву, истину примењив у пракси. Користећи се упоредном анализом законских одредба и судске праксе, он долази до закључка да постоји читав низ ограничења у том погледу. Она се крећу од условљавања избора статута уговора постојањем стварне везе уговора са изабраним законом, па до примене властитих императивних прописа којима се најчешће врши непосредна државна контрола спољнотрговинског промета (девизни прописи, одредбе о увозу и извозу робе, царински закони, и сл.). Ови прописи имају

карактер закона који се непосредно (нужно) примењују и доводе практично до сuspendовања колизионог начина регулисања односно аутономије воље страна као одлучне околности. Такав начин утицања на слободу воље уговорача передставља манифестацију економског суверенитета државе.

Посебан начин утицања на већ учњени избор огледа се у непримени *lex electa* ако би то имало за последицу лишавање једне од уговорних страна оних права која јој припадају по неком другом, њој ближем, и хипотетички повољнијем, закону. На тај начин свака држава испуњава своју обавезу остваривања једног од темељних принципа уговорног права, начела правне једнакости уговорника.

Кључне речи: аутономија воље међународно приватно право, *ius cogens*, *lex fori*, јавни поредак домаће државе, закони нужне примене.

Проф. др Милорад Рочкомановић¹

ВОЉА ПОЈЕДИНЦА И ОДРЕЂИВАЊЕ МЕРОДАВНОГ ЗАКОНА У ОДНОСИМА МЕЂУНАРОДНОГ ПРИВАТНОГ ПРАВА

1. Уводне напомене

1. Волја је, нема сумње, искључиво атрибут индивидуе и уједно једна од најбитнијих психолошких категорија. Она је истовремено покретач на акцију појединца, у распону од задовољавања његових свакодневних животних потреба, па до предузимања разних аката и радњи који доводе до настанка разноврсних друштвених контаката и односа који, уз испуњење законом предвиђених претпоставки, постају правни односи.

Она је, такође, и правна категорија, поставши одлучан фактор онда када је вольом законодавца појединцу била призната слобода избора уговорног партнера и дато право да договори битне претпоставке везане за предмет, садржину, начин испуњења или пресуђења спорова у вези са предузетим уговорним односом.

2. Иако је логично очекивати да слободи уговарања у унутрашњем праву одговара могућност избора једног националног закона, који би у улози статута уговора био надлежан за случај да у реализацији истог дође до спора, актуелно стање законодавства показује да је то могуће, али само под условима које дефинишу прописи *lex fori*. Ти прописи представљају правни оквир аутономије волје страна за уговоре међународног приватног права. Они су, углавном, представљени императивним нормама које се тичу предмета уговора и начина испуњења уговорних престација.

¹ Редовни професор Правног факултета у Нишу.

Полазећи од ових констатација, треба подврести да аутомонија волје у смислу Међународног приватног права није никаква од закона "автономна" волја, већ одлучна околност чија је улога у одређивању статута уговора (*lex contractus*) одређена схватањем државе о нужности одвијања међународне размене роба. Тако гледано, њено место у правном систему сваке државе резултат је компромиса између поштовања слободе уговорача коју они уживају по унутрашњем праву (принцип слободе уговора) и тежње тзв. државног права да задржи покровитељство над садржинским уређивањем ових односа и онда када они надилазе оквире локалне средине.

3. Наша излагања ове проблематике обухватиће кратко упознавање са појмом, начином испољавања и ограничењима аутономије волје страна у смислу Међународног приватног права. У ту сврху указаћемо и на законске прописе неких држава, наше такође, као и на решења упоредне судске праксе и ставове правне науке. На крају, посебно ћемо се осврнути на актуелну појаву ограничавања аутономије волје страна, која су условљена разлозима које би смо могли свrstати у елементе садржине јавног поретка.

2. Аутономија волје страна у смислу Међународног приватног права - појам, начин испољавања и обим

2.1. Аутономија волје страна у међународном приватном праву јесте законом дата могућност овима да могу, у складу са својим интересима, одабрати одређени национални закон за регулисање (пресуђење) узајамних права и обавеза које потичу из уговора у току чије реализације је дошло до спора између њих.

Ово право уговорачи уживају код већине, али не и код свих уговора. Постоје, наиме, случајеви у којима национални законодавац због природе предмета уговора (рецимо, уговори поводом непокретности) или њиховог значаја за државу (уговори о обавезном осигурању, уговори о раду, и сл.), искључује право избора надлежног закона или га дозвољава уз испуњење одређених претпоставки.

Изузетно, право избора имају и актери грађанскоправних деликата са елементом иностраности, али само након што је штета проузрокована и то једино у погледу њених имовинкоправних аспеката. Овакво решење присутно

је, н.пример, у швајцарском закону, при чему се њихова слобода своди једино на избор домаћег права. Према неким изворима прихватата га и француска судска пракса: надлежност страног *lex loci delicti*, међутим, може бити дерогирана само изричитим опредељивањем за француско право. У нашем праву та могућност установљена је само у корист оштећеног, при чему се питање одговорности за штету, по његовом избору, може решавати законом места радње или законом државе у којој је штетна последица наступила, у зависности од тога шта је повољније за њега (чл. 28 ст. 1 ЗМПП).

2.2. Избор *lex fori* у претходном случају може се схватити као израз настојања да се прошири надлежност властитих прописа у овој области сваки пут када постоји надлежност домаћег суда да поступа у складу са захтевом за накнаду штете. Но, паралелизам о којем је реч (домаћи суд примењује своје прописе који су му најближи) не сме да доведе у питање на закону засноване интересе трећих лица, која се нису сагласила са учињеним опредељењем или која нису уопште ни знала за то (н. пример, осигурач).

2.3. С обзиром на начин на који може бити изражена намера страна о праву према којем ће се судити о узајамним правима и обавезама, аутономија воље може бити *изричита и прећутна*. За прву је карактеристично да је изјава о томе дата јасно у форми клаузуле о меродавном закону уговора. Са становишта правне сигурности то је уједно и најпожељније, будући да су партнери у прилици да унапред буду упознати са ефектима неиспуњења обавеза. Уколико не би искористили могућност која им се нуди, њихову вољу фингира суд или арбитража, полазећи од низа чињеница које су у већини случајева објективног карактера. Неке од њих имају карактер општих индикатора воље, као, рецимо, место (држава) у којем је уговор закључен или у којем је требало да буде извршен, заједничко држављанство или пребивалиште уговорника, и сл. Остале су секундарног значаја и односе се на место суда или арбитраже, језик на којем је уговор сачињен, валуту плаћања, изразе који су карактеристика одређених националних закона, и сл. У старијој пракси било је примера када се до субсидијарно надлежног права долазило уз помоћ већег броја околности на бази којих се закључивало о (непостојећој) вољи уговорника, као и узимањем у обзир поступака страна у току извршења уговора или након тога.

2.4. Откривање намере уговорача у погледу закона који чини статут њиховог уговорног односа за случај да недостаје клаузула о томе, извор је значајне правне несигурности. Ово нарочито стога што ни законодавац, као ни судска

пракса у већини држава, нису одредили ни број, ни квалитет околности на бази којих би се, са релативном сигурношћу, могао извести валидан закључак о томе Управо из тог разлога, најпре национални судови, а потом и закони, инсистирају на кумулацији околности на бази чијег присуства је могуће установити са којом државом конкретни уговор стоји у *"најближој вези"*. Ова концепција присутна је и у неким савременим кодификацијама норми међународног приватног права, а обилато је подржана и од правне науке, нарочито у земљама common law-a.² Иако су ове земље одбојне према неограниченој аутономији воље, инсистирање на "најближој вези" као критеријуму идентификације уговорног статута сведочи о томе да се овом питању није пришло механички. У том смислу, свакако, треба схватити тврђњу "да сваки уговор има свој proper law." (н. пример, F. A. Mann).³

2.5. Концепт о томе да сваки уговор има *карактеристичну чинидбу* и да би се на тој основи дошло до меродавног закона за случај спора у одсуству изричите клаузуле о њему, води порекло из швајцарске правне науке, а нашао је места у једном броју националних законова. Сматра се, наиме, да се посредством престације коју дугује једна уговорна страна (та обавеза удара печат уговору, јер је типично да обавезе коју дугује друга страна из уговора), остварује "најближа" веза са правом неке државе, те да га зато треба третирати као закон уговора (Schnitzer).

2.6. Ако се као критеријум поделе узме постојање везе између изабраног права и конкретног уговора, аутономија воље страна може бити *ограничена* и *неограничена*. У случају прве, уговорни партнери имају обавезу да за регулисање својих права и обавеза узму онај закон (или један од оних) који прописује колизиона норма домаћег права. Притом је ограничавање њихове слободе избора најјаче, јер њихово право прераста у обавезу уколико не желе да клаузула о меродавном праву буде проглашена неважећом као супротна закону. За разлику од оваквог утицања на слободу воље у избору статута уговора, колизиона норма може тражити да између уговора и изабраног закона постоји "разумна" или "стварна веза" (енглеска односно америчка теорија односно судска пракса) или, пак, да учињени избор одговара "разумним очекивањим уговорача" (н.пр., право Португалије).

² Тако, рецимо, Westlake, Cheshire и Morris пледирају да у недостатку избора треба применити закон који је у најстварнијој односно најтешњој вези са уговорним односом. Тада закон јесте proper law of the contract.

³ Види од овог аутора чланак "The Proper Law in the conflict of Laws," *Int. and Comparative Law Quarterly*, 1987, стр. 444, 445.

У случају тзв.неограничене аутономије волје уговарачи су позвани да одреде статут њиховог уговора, бирајући било које од важећих законодавстава у свету у датом тренутку. Обраћање на неформалне изворе права, попут судске праксе или обичаја, као и на *lex mercatoria*, не долази у обзир.

2.7. Без обзира на пуноважност избора, изабрани закон неће бити узет у обзир ради примене уколико вређа императивне прописе домаће државе. То је потврда става да се аутономија волја може кретати само у границама диспозитивности колизионе норме. Учињени избор неће производити правна дејства ни онда када би применом изабраног закона био доведен у питање јавни поредак *lex fori*. О томе, као и о неким другим начинима ограничавања слободе волje уговорника, биће говора у делу који непосредно следи.

3. Разлози непримене *lex electa*

3.1. Споразум о надлежном праву за уговор не производи дејство у случају да нека његова одредба вређа *ius cogens* права државе у којој се о спору расправља. Сходно томе, уговарачи не би могли заобићи те прописе, као што ни њиховим избором не смеју довести у питање основне принципе правног система домаће државе (јавни поредак) који су, по правилу, опредмећени у њима, а тичу се предмета уговора, начина плаћања или самог акта испуњења уговора. Примена закона државе суда у том случају представља, ипак, релативно ретку појаву у пракси.

Мада се садржина јавног поретка обично идентификује са прописима који регулишу контролу међународне размене и плаћања, до примене овог института долазило је из различитих мотива. Тако су, рецимо, енглески судови у прошлости користили свој јавни поредак против изабраног закона ако би његова примена доводила до ограничавања слободе трговине у овој земљи (н. пример, *Roussilon v. Roussilon*, 1880.). Такође, и онда када би признање једног уговора склопљеног у иностранству имало за последицу повреду закона пријатељских држава (*British Nylon Spinners v. K.C.Sethia*, 1958.).

Једном приликом француски суд стао је на становиште да када је извршење једне уговорне обавезе у натури забрањено прописом који чини унутрашњи јавни поредак, тада ни њено еквивалентно извршење у форми плаћања накнаде штете, није допуштено ако вређа јавни интерес. (Суд Руана, 16.3.1965.). Париски суд, пак, био је гледишта да уговор о продаји оружја, склопљен

између трговаца са седиштем у Лихтенштајну, не може бити признат у Француској, јер врећа њен јавни поредак који је утврђен Општим актом Бриселске конвенције ид 2.7.1890. године.

У неким примерима јавни поредак деловао је против споразума о надлежности закона државе продавца зато што је овај наметнуо своје опште услове другој уговорној страни. На тај начин био је заштићен један од основних принципа уговорног права., принцип једнакости уговорника.

3.2. Изабрани закон поготову неће бити примењен онда када се томе противе прописи тзв. *neposredne примене* из домаћег права. Разлог њиховог постојања јесте неопходност ефикасне заштите државне организације (Franceskakis). Управо зато они ступају у дејство пре консултовања домаће колизионе норме, за разлику од јавног поретка који дејствује постериорно. С обзиром да их национални законодавац, по правилу, не дефинише, то је остављено пракси правосудних и других државних органа да их, полазећи од врховних интереса *lex fori*, идентификују. Они се, углавном, траже и проналазе у *ius cogens* и то у сferи јавноправних прописа. Према неким изворима у ову врсту закона спадају норме једне државе које се односе на заштиту слободне тржишне утакмице или домаћи валутни и девизни прописи.

3.3. Чињеница да је њихов број у порасту резултат је све интензивнијег уплитања државе у приватноправну сферу. Њихово постојање и значај огледа се и у томе да је њихово функционисање предвиђено и у неким међународним конвенцијама мултилатералног карактера. Тако, рецимо, чл. 7 Римског уговора о меродавном закону за уговорне обавезе из 1980. године предвиђа да се могу применити страни закони нужне примене "у мери у којој су примењиви по праву дотичне стране државе, без обзира на закон меродаван за уговор". Да би се то и додгило, потребно је да домаћи суд дође до закључка да су у питању оне друштвене вредности или економски и правни принципи, чији је значај такав да постоји нарочит интерес за њихову примену, без обзира да ли припадају праву државе индикованом на бази домаће колизионе норме или не.⁴

3.4. Од невеликог броја случајева који сведоче о постојању и примени ове врсте закона, навешћемо случај несрећа на раду које прате реализацију

⁴ У том смислу и Т. Рајчевић: Закони обавезне примене и јавни поредак у међународном приватном праву, Страни правни живот, 1998, стр. 92.

радних односа са обележјем иностраности. Упоредна анализа националних законодавства у овом домену показује да је упркос начелној слободи уговорања меродавног закона за узајамна права и обавезе послодавца и радника из индивидуалног уговора о раду, њихов избор не сме бити на штету радника, као што не сме вређати императивне одредбе оног закона који би био примењен да таквог избора није ни било (*lex loci laboris*). У појединим земљама избор се може односити само на закон радниковог редовног боравишта или закон државе у којој послодавац има своје пребивалиште, боравиште или редовно седиште (н. пример, у Швајцарској).

У основи таквог лимитирања аутономије воље уговорника налази се став о потреби пружања правне заштите раднику као "слабијем партнеру" из уговора. Примена *lex loci laboris* уместо изабраног статута за уговор о раду правда се и разлозима једнаког поступања према радницима који обављају рад у домаћој држави независно од њиховог држављанства. На тај начин домаћа држава спречава евентуално незадовољство међу радном снагом и превенира социјалне немире. Томе додајемо, и остварује пуну правну контролу у овој осетљивој сфери друштвеног живота.

3.5. Од извесног броја примера који сведоче о домаћају ове врсте прописа у судској пракси, навешћемо неке пресуде француских односно италијанских судова. У оној коју је изрекао француски Cour supreme, Ch.soc., 11.6.1962., суд је пресудио да се француско право (закон од 9.4.1898.) примењује на све несреће на раду које су се додогиле у Француској, будући да је у питању посебно значајна сфера друштвеног живота. О проширивању појма закона нужне примене говори једна старија одлука, у којој је суд констатовао да може бити непосредно примењен француски закон у овој материји, чак и онда када се рад обављао у страној држави. Услов за то је да је боравиште радника било на територији Француске и да је био запослен у једном француском предузећу.⁵

Италијански Касациони суд, у одлуци од 9.11.1981., стао је на становиште, поводом једног уговора о раду, закљученог између аргентинске фирме и домаћег држављанина, да се уместо аргентинског права као *lex electa*, треба да примени италијански закон по критеријуму места закључења уговора. Мотив за такву одлуку била је околност да је суд констатовао да аргентинско радно законодавство није садржало одредбу о накнади за случај отпуштања

⁵ Gh.soc. 9.12.1954. у случају *Blanchard*.

радника са посла. На тај начин, према нахођењу суда, био је повређен интерес радника као слабије стране у том односу.

Иста идеја била је инспирација за италијански Касациони суд да одлуком од 6.9.1980. године, на уговор о раду, уместо немачког права, које су уговорници изабрали, примени властите прописе као право места обављања рада. У томе га није поколебала ни чињеница да су обе стране у уговору била лица немачке националности. Руководећи се принципом фаворизовања радника, суд је своју одлуку оправдао тврђом да италијанско право има колективни уговор о раду, који нуди већи степен правне заштите раднику у односу на споразумно одређени статут уговора. Коментатори ове пресуде, пак, указују на конфузију закона нужне примене и установе јавни поредак, будући да принцип заштите слабије уговорне стране (у овом примеру, радника) извире из целокупног уставног поретка Италије и њеног радног законодавства.

3.6. Још једна област друштвених односа постала је погодно тле за ограничавање слободе уговорних партнера у погледу избора статута њиховог уговора. То је материја уговора који се закључују са потрошачима. Ови уговори представљају свакодневну и све бројнију појаву, што је несумњиво утицало да је овај сегмент друштвеног живота морао бити регулисан, не само на националном нивоу, већ и на ширем плану односа (н.пример, Европска конвенција о меродавном праву за уговорне односе из 1980. године).

Генерална одлика законског регулисања питања одређивања уговорног статута огледа се у значајном ограничавању аутономије воље страна уговорника. Она иде до њеног потпуног негирања, уколико би избор меродавног права за уговор имао за последицу лишавање потрошача оне правне заштите коју му омогућавају императивни прописи права државе у којој се налази његово редовно боравиште. (н.пример, немачко право и право провинције Квебек у Канади). У Швајцарској, пак, такав избор апсолутно је искључен у погледу оних уговора који се односе на текућу потрошњу робе намењене личној или породичној употреби потрошача, а који није у вези са његовом професионалном или трговачком делатношћу.

4. Аутономија воље страна у нашем праву

4.1. Закон о решавању сукоба закона из 1982. године у свом чл. 19 предвиђа могућност уговорних партнера да слободно изаберу статут њиховог уговора,

осим ако то не би било забрањено неком другом одредбом овог закона или међународног уговора. У питању је неограничена аутономија воље која може бити и прећутно изражена на основу посебних околности случаја. Уколико се ни на бази њих не може поуздано извести закључак о њиховој намери о статуту уговора, утврђује се које је право надлежно за садржину (права и обавезе) у датој ситуацији на основу тзв.принципа карактеристичне обавезе (за поједине уговоре).⁶

4.2. Сличну одредбу садржи и Закон о поморској и унутрашњој пловидби из 1998., у односу на уговоре о искоришћавању бродова (чл. 1038), те Закон о облигационим односима и основама својинско-правних односа у ваздушном саобраћају из 1998. када је реч о уговорима о превозу путника и ствари са иностраним обележјем.

Најзад, могућност споразумног одређивања статута уговора призната је и брачним друговима у вези са уговором којим се уређују њихови имовински односи., али уз услов да им је та слобода призната законом који је меродаван за њихове личне и законске имовинске односе (чл. 37 ЗРСЗ).

4.3. Лимити који се намећу уговорним странама у материји уговорних односа код којих је аутономија воље принципијелно допуштена потичу од императивних прописа нашег права, као и од примене установе јавни поредак. О постојању закона тзв.нужне примене можемо закључити тумачењем законских одредаба. Тако, рецимо, чл. 185 ст. 2. т. 1. Закона о облигационим односима и основама својинско-правних односа у ваздушном саобраћају налаже обавезну властиту примену, када се ради о уговору о превозу путника или ствари, ако су обе стране уговорнице физичка или правна лица са домицилом или боравиштем у нашој држави, а место поласка или определења је такође у нашој држави.

Споразум о праву уговора не важи уколико би на тај начин било изиграно право наше државе у домуену уговора о поморском превозу, као и ако би његова примена имала за резултат повреду јавног поретка. У одредби која забрањује избор односно примену страног закона на бази споразума уговорника у односу на питање одговорности бродара за губитак, мањак или оштећење робе током превоза, уколико је лука укрцаја или одредишта на нашој територији, може се препознати захтев нашег јавног поретка. Због тога ће

⁶ Интересантно је напоменути да се изабраном праву подвргава и облик уговора.

доћи до примене *lex fori* umesto *lex electa* сваки пут када је ово питање решено на неповољнији начин за корисника превоза по страном закону у поређењу са одредбама нашег права о томе. Идентично становиште важи и ако би применом страног изабраног закона путник био стављен у неповољнији правни положај од оног који ужива према одредбама нашег закона. Применим домаћих одредаба у тој ситуацији био би заштићен принцип једнакости уговорника у облигационом праву, који представља један од основних постулата у правном саобраћају уопште.

Одступање од решења изабраног закона индиковано је и када би домаћи суд био позван да по том основу примени страни закон који допушта уговорно искључење једног од супружника из учешћа у деоби заједничке брачне тековине, јер је то у колизији са нашим схватањем јавног поретка у овој области односа.⁷

Закључне напомене

"Златно доба" аутономије воље, карактеристично за либерални капитализам, несумњиво припада прошлости. Такво стање последица је настојања државе да посредује између две опречне тенденције: поспешавања међународног промета робе, као нужности савременог света, праћеног природном тежњом његових актера да се "извуку" испод државне контроле истог и њене улоге покровитеља, која се никако не може свести на положај неутралног посматрача, већ подразумева њен ангажман у стварању таквог правног оквира за исти, који би био на линији њених актуелних економских потреба.

Државни уплив у правно уређивање уговорних облигационих односа у унутрашњем и међународном приватном праву, тј. у материју која чини природни "амбијент" аутономије воље, најјаче се очituје у стварању императивних прописа који се морају обавезно поштовати, уколико уговорачи желе да учињени избор закона уговора уистину буде ефикасан.

То другим речима значи, да уговорачи морају рачунати са обавезното применом *lex fori*, било да су у питању његове одредбе *ius cogens*, које се показују у форми прописа о правном режиму увоза и извоза робе (систем дозвола, робни контингенти, и сл.), условима, начину или валути плаћања (девизни

⁷ Види : М.Рочкомановић: Међународно приватно право, 2002, стр.359.

прописи), било да се ради о оним законским одредбама у којима су садржани темељни принципи њеног уставног и правног система (јавни поредак).

Будући да слобода воље губи сваки смисао ако омогућава правну надмоћ једној уговорној страни у односу на другу, то се у њеном ограничавању може назрети и тежња државе да тиме обезбеди очување једног од темељних принципа уговорног права - принципа равноправности уговорника. То је најупечатљивије учињено у неким државама на плану ограничавања (искључивања) слободе избора меродавног права код уговора о раду или уговора који се закључују са потрошачима. Примењујући закон који важи у држави обављања рада или закон редовног боравишта потрошача, врши се заштита, начелно, слабије стране у односу.

Давањем у неким случајевима слободе одређивања домаћег закона, као статута који се примењује на права и обавезе које настају почињеним грађанскоправним деликтом уместо уобичајено надлежног закона, фингира се либералан однос државе према аутономији воље. Поменута слобода у ствари значи врло ограничenu могућност избора и у пракси води ширењу примене домаћег права кадгод је у конкретном случају заснована надлежност локалног правосуђа.

Имајући на уму све до сада изложено, констатујмо да су стварни дometи индивидуалне воље појединца у креирању (одређивању и примени) меродавног закона у домену облигационих (уговорних и вануговорних) односа значајно сужени. Интензитет тих ограничења зависи не само од броја прописа императивног карактера, већ и од поимања садржине јавног поретка у домаћој средини и потребе непосредне примене *lex fori* у овој области односно у међународном приватном праву сваке државе.

Prof. Milorad Ročkomanović, LLD

Full Professor

THE INDIVIDUAL WILL AND DETERMINING THE APPLICABLE LAW IN PRIVATE INTERNATIONAL LAW RELATIONS

Summary

As opposed to the freedom of contracting in terms of the internal contract law, there is the autonomy of will of the contracting parties, which most frequently implies a possibility to voluntarily influence the choice of the body of applicable law pertaining to contacts with a foreign element involved, exceptionally used in the field of torts in the Private International Law. To make the choice of this law legally valid, it is necessary to be done in a manner prescribed in *lex fori*. Notwithstanding either the mode of expressing the decision about the choice (express or implied autonomy of will) or its scope (limited or unlimited autonomy of will), the partners have to abide by the imperative norms of the national legislation (most frequently with the regulations on export and import of goods, currency and customs regulations, etc.). Otherwise, the clause on the choice of applicable law remains without legal effect.

This corpus of legal rules on direct government control of legal transactions, particularly in the field of foreign trade, is applied independently from the solutions prescribed by the applicable law for the contract, regardless of how it has been determined. In due course, a state intervention need not necessarily result in such application of *lex fori*. It may also lead to establishing the applicability of another law which would be more favourable for one of the contracting parties, should it be determined that the choice of law would endanger the party's standing and its equal position with regard to the other contracting party.

Under such circumstances, in keeping with the universal conception of the function and contents of the public order, the choice of law entails the jurisdiction and the applicable law which is presumed to be more favourable for the "weaker" contracting party (worker or consumer) even though there is no application of *lex fori*.

Key words: autonomy of will, Private International law, *ius cogens*, *lex fori*, public order of the national state, mandatory rules.